ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ӘЛЕУМЕТТІК САЛАНЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ

Оқу құралы

Жалпы редакциясын басқарған
э.г.д. профессор Г.Н. Сансызбаева

Алматы
«Қазақ университеті»
2024

ӘОЖ 364(075.8)
КБЖ 65.272я73
Ә 53

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ЭжБЖМ Ғылыми кеңесі және Редакциялық баспа кеңесі шешімімен ұсынылған (№4 хаттама 28.12.2023 ж.)

Пікір жазғандар:
экономика ғылымдарынын докторы, профессор **П.Ж. Абдикулова**
экономика ғылымдарының докторы, профессор **Г.Ж. Доскеева**
экономика ғылымдарының докторы, профессор **Е.Б. Жатқанбаев**

Ә 53 **Әлеуметтік** саланы мемлекеттік реттеу: оқу құралы / жалпы ред. басқ. Г.Н. Сансызбаева; О.А. Абралиев, Л.Ж. Аширбекова, Ж.Ж. Бельгибаева, Г. Ғалымқызы, Г.Н. Сансызбаева, Г.С. Смагулова, Т.С. Сокира. – Алматы: Қазақ университеті, 2024. – 310 б.
ISBN 978-601-04-6476-6

Оқу құралында әлеуметтік сала объектілерін мемлекеттік реттеудің теориялық және тәжірибелік аспектілері қарастырылды, қоғамдық өмірдің барлық салаларын мемлекеттік реттеудің әдістері мен құралдары, әлемнің жетекші елдерінің әлеуметтік және жастар саясаты, көлік инфрақұрылымы, еңбек нарығы, білім беруді ұйымдастыру, денсаулық сақтау, дене шынықтыру және спорт, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, әлеуметтік серіктестік зерделенді.

Оқу құралы "AP09260228 Пандемиядан кейінгі кезеңде Қазақстан Республикасының әлеуметтік саласын мемлекеттік реттеуді күшейту" тақырыбында 2021-2023 жылдарға арналған гранттық қаржыландыру жобасын іске асыру шеңберінде жүргізілген ғылыми зерттеудің нәтижесі болып табылады.

Оқу құралы әлеуметтік саланы дамытуды мемлекеттік реттеу мәселелеріне қызығушылық танытатын студенттерге, магистранттарға, докторанттар мен оқытушыларға арналған.

Автордың редакциясымен шығарылды.

ӘОЖ 364(075.8)
КБЖ 65.272я73

ISBN 978-601-04-6476-6

© жалпы ред. басқ. Г.Н. Сансызбаева; Абралиев О.А., Аширбекова Л.Ж., Бельгибаева Ж.Ж. және т.б., 2024
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2024

МАЗМҰНЫ

Кіріспе 7

1 Қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуын мемлекеттік реттеу 9
1.1 Мемлекеттік реттеудің мәні 9
1.2 Мемлекеттік реттеу әдістері 15
1.3 Мемлекеттік реттеудің шетелдік тәжірибесі 21
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 27

2 Әлеуметтік мемлекет және Қазақстан Республикасының әлеуметтік саясаты 30
2.1 Әлеуметтік мемлекеттің мәні, мақсаты, міндеттері мен функциялары 30
2.2 Әлеуметтік мемлекеттің әлеуметтік саясаты: міндеттері, функциялары және қалыптасу принциптері 36
2.3 Қазақстан Республикасының әлеуметтік даму тұжырымдамасы және әділ қоғамды қалыптастыру 43
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 50

3 Әлеуметтік сала мемлекеттік реттеу объектісі ретінде 52
3.1 Әлеуметтік сала" ұғымының мәні 52
3.2 Әлеуметтік инфрақұрылым салаларының дамуы 57
3.3 Қазақстан Республикасының әлеуметтік жаңғырту стратегиясы 62
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 68

4 Еңбек нарығын және халықты жұмыспен қамтуды мемлекеттік реттеу 69
4.1 "Еңбек" және "адами" әлеует ұғымдары 69
4.2 Еңбек нарығының теориялық негіздері 75
4.3 Халықты жұмыспен қамтудың мәні және оны реттеу жөніндегі шаралар 82
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 89

5. Халықтың өмір сүру деңгейі мен табысын мемлекеттік реттеу 91
5.1. Халықтың өмір сүру деңгейі және оны сипаттайтын көрсеткіштер жүйесі 91

5.2. Халық табысының мәні және оның жіктелімі 98
5.3. Халықтың өмір сүру деңгейі мен табысын мемлекеттік реттеу 105
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 111

6 Халықты әлеуметтік қорғау және мемлекеттік қолдау шаралары 114
6.1. Халықты әлеуметтік қорғаудың мәні 114
6.2. Мемлекеттің халықты әлеуметтік қолдау шаралары 118
6.3. Халықты әлеуметтік колдаудың шетелдік тәжірибелері 124
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 113

7 Мемлекеттік жастар саясаты 135
7.1 Қоғамның әлеуметтік құрылымындағы жастар және жастардың әлеуметтік функциялары 135
7.2 Мемлекеттің жастар саясатын іске асырудың түсінігі, мәні және негізгі бағыттары 141
7.3. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жастар саясатын қалыптастыру және іске асыру тетіктері 147
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 154

8 Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік инфрақұрылымды мемлекеттік реттеу 156
8.1. Әлеуметтік инфрақұрылымның жұмыс істеуі мен дамуының теориялық негіздері 156
8.2. Қазақстан Республикасында әлеуметтік инфрақұрылымды дамытуды қолдау жөніндегі мемлекеттік шаралар 162
8.3. Әлеуметтік инфрақұрылымды дамытудың шетелдік тәжірибесі 168
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 172

9. Кадрларды даярлау жүйесі және білім беруді реформалау 174
9.1. Қазақстан Республикасындағы заманауи білім беру жүйесі 174
9.2. Қазақстан Республикасындағы білім беру жүйесін реформалау 179
9.3. Шет мемлекеттерде жоғары білім беруді ұйымдастыру 184
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 192

10 Денсаулық сақтауды дамытудың мәселелері мен перспективалары 195
10.1 Қазақстан Республикасындағы денсаулық сақтау жүйесі 195
10.2 Қазақстан Республикасындағы халық денсаулығының көрсеткіштері 199
10.3 Шет мемлекеттерде денсаулық сақтаудың дамуы 204
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 210

11 Көлік жүйесін мемлекеттік басқару 213
11.1 Қоғамдық көліктің ерекшеліктері 213
11.2 Қоғамдық көліктің даму кезеңдері 220
11.3 Қазақстанда қоғамдық көлік түрлерінің дамуы 226
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 230

12 Қазақстан Республикасындағы мәдениет және спорт саласындағы мемлекеттік саясат 231
12.1 Дене шынықтыру және спорт әлеуметтік дамудың параметрлері ретінде 231
12.2 Шет мемлекеттерде дене шынықтыру мен спорттың дамуы 236
12.3 Шет мемлекеттерде спорт пен дене шынықтыруды дамытудың құқықтық аспектілері 242
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 246

13 Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықты дамыту және реформалау перспективалары 249
13.1 Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықтың теориялық негіздері 249
13.2 Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық мемлекеттік басқару объектісі ретінде 254
13.3 Шет елдерде тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықты ұйымдастыру 258
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 265

14 Әлеуметтік экономикалық саясатты жүзеге асыру жүйесіндегі әлеуметтік серіктестік 267
14.1 Әлеуметтік серіктестіктің түсінігі, мәні, принциптері мен функциялары 267
14.2 Қазақстандағы әлеуметтік серіктестік механизмі 273
14.3 Әлеуметтік серіктестіктің негізгі нысандары 279
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 286

15 Әлеуметтік процестердің мониторингі және әлеуметтік саладағы басқарудың тиімділігі.............288
15.1 Әлеуметтік процестердің мониторингі түсінігі және әлеуметтік өзгерістерге зерттеулер жүргізу қажеттілігі 288
15.2 Әлеуметтік сала мониторингі көрсеткіштерінің жүйесі 294
15.3 Әлеуметтік өзгерістер мониторингі және әлеуметтік саладағы басқару шешімдерінің тиімділік индикаторлары.............301
Тақырып бойынша сұрақтар мен тапсырмалар 308

КІРІСПЕ

Әлемдік дағдарыс, жаһандық экономикадағы Covid-19 коронавирустық пандемиясы, онымен байланысты локдаун, карантин, ел ішінде және одан тыс жерлерде онлайн-байланысқа көшу көптеген елдер халқының өмір сүру деңгейі мен сапасының нашарлауына әкелді. Пандемия денсаулық сақтау, білім беру, сауда, туризм және ұлттық экономиканың басқа да салаларының дәрменсіздігін көрсетті және көптеген елдердің қызметін экономиканы, оның ішінде әлеуметтік саланы мемлекеттік реттеуді күшейтуге бағыттады.

Ғылыми әдебиеттерде әлеуметтік сала түсінігі, оның өндіріс немесе қызмет көрсету саласына қатыстылығы турасындағы мәселе зерттелуде. Әлеуметтік саланың зерттеушілерінің айтуынша әлеуметтік сала қоғамдық өмірдің барлық салаларына (саяси, экономикалық, әлеуметтік, рухани) әсер етеді және ұлттық экономиканың барлық салаларының дамуы (өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, құрылыс) арқылы халықтың әл-ауқаты мен тыныс-тіршілігін қамтамасыз етеді.

"Әлеуметтік саланы мемлекеттік реттеу" оқу пәні бакалавриаттың "6B04101 – Мемлекеттік және жергілікті басқару" білім беру бағдарламасына кіргізілген.

Оқу құралының мақсаты студенттерде білім беру, денсаулық сақтау, азаматтарды жұмысқа орналастыру, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, көлікпен қамтамасыз ету, "әлеуметтік инфрақұрылым" ұғымының мәнін және оның көптеген түрлерін ашуды қамтитын әлеуметтік сала мазмұнының мәні, теориялық аспектілері туралы кешенді түсінік қалыптастыру болып табылады. Оқу құралында дене шынықтыру мен спорттың, жастар саясатының маңызы мен рөлі қарастырылады, экономиканың өсуін қамтамасыз ету факторы ретінде әлеуметтік серіктестікке, әлеуметтік процестерді бақылау қажеттілігіне назар аударылады. Шет мемлекеттердің әлеуметтік саланың негізгі бағыттарын дамыту саласындағы тәжірибесіне көп көңіл бөлінді. Шет елдерде әлеуметтік саланы дамытуды реттеу әдістері мен құралдары жаңа Қазақстан үшін де өзекті.

Оқу басылымы

ӘЛЕУМЕТТІК САЛАНЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ

Оқу құралы

Жалпы редакциясын басқарған
э.ғ.д. профессор Г.Н. Сансызбаева

ИБ №15270
Басуға 11.03.2024 жылы қол қойылды. Пішімі 60х84 1/16.
Көлемі 19,37 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылым. Тапсырыс №409
Таралымы 50 дана. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.